

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Քրիստոսեան Առաքելոց Եկեղեցւոյ
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume XI, Number 9 — January 1989

Requiem and Thanksgiving Services In New York and Washington. D.C.

Photo by Neshan Naltchayan

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate of the Armenian Apostolic Church of America, with (left to right), Senator Paul Simon, His Eminence James Cardinal Hickey, Archbishop of Washington, DC, and Representative Tony Coelho, majority whip of the House of Representatives, following the service of Remembrance and Thanksgiving on January 25, in the National Cathedral, Washington, DC.

Archbishop Ashjian thanks Senator Robert Dole for his compassionate words during the seventh day requiem service at St. Bartholomew's Church, New York, December 14.

Service took place in New York and Washington in December and January in memory of the earthquake victims and in Thanksgiving for the outpouring of aid that has continued to flow.

In New York, the seventh day requiem service for the repose of the souls, took place on December 14, in New York's St. Bartholomew's Church.

Under the auspices of His Eminence Archbishop Mesrob Ashjian, the service was witnessed by a capacity congregation. Delivering messages were Senator Robert Dole of Kansas, and Senator Alphonse D'Amato, New York. A message (reproduced on page 6) was received from President Reagan offering condolences and reaffirming that "...in such times we must unite in brotherhood and faith and keep the promise of the future ever before us."

The Honorable Garabed "Chuck" Haytaian, majority leader of the New Jersey Assembly, served as Master of Ceremonies. Other participants included the prominent organist Berj Zamkochian, Michael Kermoyan, Sossi Kadian, Vartkes Baboghlian. Messages from His Holiness Vasken I, Catholicos of All Armenians, and His Holiness Karekin II, Catholicos of the Great House of Cilicia were read. The message delivered by Archbishop Ashjian is reproduced on page 6.

A Service of Remembrance and Thanksgiving took place on January 25 at the National Cathedral in Washington, DC, attended by representatives of many of the countries which

(Continued on page 6)

Catholicoi Vasken I & Karekin II Arrive in U.S. on Joint Mission

His Holiness Vasken I, Supreme Patriarch and Catholicos of All Armenians, and His Holiness Karekin II, Catholicos of Cilicia, arrived in New York City on Friday, February 3. The photograph above shows the two Vehapars during the Hrshapar service at St. Vartan Cathedral. His Holiness Vasken I came to the United States to coordinate relief efforts and invited His Holiness Karekin II to join him. Full details of this historic trip will be featured in the next issue of OUTREACH.

Photos by Harry Koundakjian

Vasken Vehapar blesses the bread and salt upon his arrival at JFK airport.

The two Catholicoses during a press conference in City Hall with Mayor Ed Koch, Monday, Feb. 6.

Առաջնորդ սրբազան հայրը՝ Բարձր. Ս. Մեսրոպ Ա. Առք. Աշճեան, 13 Դեկտեմբեր, 1988-ի այս առաւօտ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետէն ստացաւ հետեւեալ հեռագիրը:-

Բեկեալ սրտով ու արտասուբով բերում եմք Ձեզ գուծը Դեկտեմբերի 7-ի ահաւոր երկրաշարժի որ կործանեց մեծ մասամբ Լեւինական, Կիրովական, Սոնփանաւան Բաղաբները եւ ամբողջապէս Սպիտակ Քաղաքը ու մօտակայ գիւղերը: Կան բազում տասնեակ հազար մեռեալներ եւ նոյնիման ծանր վիրաւորներ: Նաեւ աւելի քան հարիւր հազար անօքեւան մնացածներ: Լեւինականի Ս. Աստուածածին եկեղեցին կանգուն է, փլած է միայն զանգակատունը: Պետական բացառիկ միջոցառումներ են ձեռնարկուել կեդրոնական կառավարութեան անմիջական օժանդակութեամբ: Դրացի երկրից վերջին շարքերից Հայաստան ապաստանած շուրջ վաթսուտ հազար գաղթականների ծանր կացութեան մէջ, վրայ հասու նաեւ երկրաշարժի այս պատուհասը եռապատկելով աղէտեալների թիւը:

Հայրական կոչ եմք ուղղում ձերդ սրբագնութեան, թեմական եկեղեցական մարմիններին, Ազգային եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններին ու համայն հայ հաւատացեալ մեր ժողովուրդին անյապաղ կազմակերպել համազգային հանգանակութեան գործը: Մայր Հայրենիդ քր եւ Ս. Էջմիածինը սպասում են սփութի հայրդիների առատաձեռն օգնութեան:

«Մինչեւ ե՞րբ Տէր, մոռանա գիս իսպառ, մինչեւ ե՞րբ դարձուցանես գերեսս քո յինէն: Նայեա եւ լուր ինձ Տէր Աստուած իմ» Սաղմոս 12:

Վշտահար սրտով եւ օրհնութեամբ՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Commentary

Where Were You, God?

There is an Armenian song which asks "Where Were You, God?" It was written within the past decade or two and refers to the Great Massacre of the Armenians by the Turks during the first World War. As a Christian people, the first nation to embrace Christianity as its state religion, the Armenians have always clung to their church through their long history of tribulations. God was the refuge to which Armenians retreated to find solace whatever the tragedy and whoever the oppressor. If there were no immediate or obvious reason for their plight, God became the determinant of the event, though the perpetrators were Romans, Persians, Mongolians, or Turks.

It is easier to understand the causal relationship between the event and the perpetrator when the latter is a perverse, blood-thirsty, but immediate, human agent of death and destruction. But what can the Armenians make of a natural disaster, an earthquake that took more lives in a few minutes than the massacres of 1915 took in a whole day. Was it a rampage of Nature's... or of God's? What if God is not only the determinant, but also the perpetrators employing the forces of His natural realm? How does a nation find refuge or solace in a God who visited this cruel and deadly earthquake upon the Armenians?

There are no "others" to blame for this latest tragedy in Armenian history. Or perhaps there are. Many Armenians have already begun blaming the Russians for not predicting the earthquake, and once it happened, for not responding fast enough with relief measures. There was even a rumor among Armenians that Soviet scientists detonated an atomic bomb underground, causing the earthquake. The rumor went so far as to accuse the Russians of deliberately causing the earthquake so as to put an end to the Armenian demands, protests, and demonstrations that had been going on since the beginning of the year.

My grandmother, I am told, was a very wise woman. She used to say, "There is no playing with fire or water." The implication is that the forces of Nature should not be trifled with. They are overwhelming and beyond the capacity of humans to withstand. To fire and water, we can surely add earthquake. Were the Armenians foolish enough to "play" with an earthquake? They built structures as high as nine stories on top of a dangerous geologic fault where three stories should have been the limit. They used preformed concrete slabs held together almost tentatively to put up buildings that waited for the first tremor to fall like a house of cards. Much of the concrete used in the buildings easily crumbles with the pressure of a thumb and forefinger. The physiognomy of Nature in the land of Armenia was not a mystery to anyone. No one can prevent earthquakes, but the Armenians could have taken preventive measures to limit the loss of life and the destruction of property.

The earthquake of December 7, 1988, in Soviet Armenia was a natural disaster of enormous proportions. The Armenians cannot blame Nature or its Creator for the earthquake. Neither does it make sense to blame the rulers of the Soviet Union. Indeed, the earthquake may have been not punishment, but rather a

(Continued on page 4)

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս
Հայաստանի Մէջ

Նորին Ս. Օծուկիւն Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ Հինգշաբթի 15 Դեկտեմբերին Ս. Էջմիածին հասած էր Անթիլիասէն՝ իր ցաւակցութիւնն ու սրտակցութիւնը յայտնելու համար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Պետութեան եւ Ժողովուրդին, Անթիլիաս վերադարձաւ Չորեքշաբթի 21 Դեկտեմբերին:

Ուրբաթ, 16 Դեկտեմբերին, վեհափառ Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի կառավարութեան մօտ կրօնական գործերու վարիչ Պրն. Ստեփան Վարդանեանի հետ, ապա Երեկոյեան ժամը 5-ին, Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ ընդունուեցաւ հայկական հանրապետութեան մեծարգոյ վարչապետ՝ Ն. Վ. Ֆադէյ Սարգիսեանի կողմէ:

Շարաթ օր, վեհափառ հայրապետը այցելեց Լենինական եւ Սպիտակ քաղաքները: Լենինականի մէջ, ան նախագահեց հոգեհանգստեան պաշտօնին՝ որ տեղի ունեցաւ «Պալլան Ժամի» Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ աւերակներուն դիմաց:

Կիրակի օր, յրնթացս Ս. Պատարագի, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս ներկայացուց Գարեգին Վեհափառը, որ եւ խօսեցաւ սրտառուչ քարոզ մը: Գարեգին Վեհափառ, իր պատգամի աւարտին, իր կուրծքէն կախուած հայրապետական արծիւր յանձնեց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, ըսելով «Ինձի համար յատուկ նշանակութիւն ունի ոսկեայ այս արծիւր նուիրուած՝ հարազատ ընտանիքի մը կողմէ: Սակայն, մեր ժողովուրդի համար ատիկա թող վերածուի պատառ մը հացի եւ պուրի մը ջուրի: Վեհափառ եղբայր, ահաւասիկ Ձեզի կը յանձնեմ զայն իբրեւ թիթիւր»:

Աւելի ուշ, Վեհափառ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս իր կուրծքի պանակէն որպէս յուշ, յանձնեց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին:

Յաւարտ Ս. Պատարագի, տեղի ունեցաւ պաշտօնական հոգեհանգստեան պաշտօն եւ հոգեհաշ՝ վեհարանին մէջ:

Էջմիածնայ կաթողիկոսարանը լրիւ փոխակերպուած է գաղթականական կեդրոնի: Վեհարանը, թանգարանը դարձած են նպաստաբաշխման կեդրոն, եւ ըստ ամենայնի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը իր ծառայութեան մէջ է:

Երկուշաբթի, 19 Դեկտեմբերին, զոյգ Վեհափառ հայրապետները հրապարակեցին համատեղ կոչ մը՝ ուղղուած համայն հայութեան: Նոյն օրը, Վեհափառ հայրապետը Երեւանէն մեկնեցաւ Մոսկուա եւ երեկոյեան ճաշի հիւրը եղաւ Լիբանանի Մոսկուայի դեսպանին մօտ: Սոյն ճաշին մասնակցեցան նաեւ Սուրիոյ, Յորդանանի, Քուէյթի, Եմանի, Արաբական ծոցի, Օմանի եւ Իրաքի դեսպանները:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Չորեքշաբթի, 21 Դեկտեմբերին Մոսկուայի վրայով վերադարձաւ Անթիլիաս: Մոսկուայի օդակայանին մէջ, բարի ճանապարհ մաղթելու եկած էր Սովետական Միութեան կրօնական հարցերու նախարար Պրն. Կոստանդին Պարչեկը:

Յետ ժամանման, Անթիլիասի մայր տաճարին մէջ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս աղօթքէ յետոյ, ժողովուրդին փոխանցեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին եւ Հայաստանի ժողովուրդին սիրոյ ողջումը:

Լիբանանի հայութիւնը, հակառակ իր այրեցաւեր վիճակին, Միտրլ Իսթ էրլայնզի միջոցաւ Դեղորայք եւ այլ նիւթեր ուղարկեց Հայաստան, եւ միւս կողմէ, արդէն հաւաքուած է 500.000 տոլար:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Խօսքը
Ս. Էջմիածնէն եւ Հայաստանէն Վերադարձին

Հայաստանի երկրաշարժի յաջորդող օրերուն, համայն աշխարհի համար միխթարտօթիւն եղաւ իմանալ, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Հայաստան մեկնեցաւ Դեկտեմբեր 14-ին, անձամբ անձին իր ցաւակցութիւնները յայտնելու համար իր երէց եղբոր՝ Ամենայն Հայոց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, եւ հայրենի ժողովուրդին: Վեհափառ հայրապետին կ'ընկերանային Չարեհ Եպս. Ազնաւորեան եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Առնեւապետ Մեթր Խաչիկ Պապիկեան: Վեհափառ Հայրապետը շաբաթ, 17 Դեկտեմբերին այցելեց Սպիտակ եւ Լենինական քաղաքները, եւ Կիրակի 18 Դեկտեմբերին, իր սրտի խօսքը ուղղեց Հայաստանի ժողովուրդին, Ս. Էջմիածնի բնակիչներին: Իր քարոզի աւարտին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս իր կուրծքէն հանեց Հայրապետական ոսկեայ արծիւր, եւ նուիրեց Հայաստանի աղիտեալներու ֆոնտին: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Անթիլիաս վերադարձաւ Չորեքշաբթի 21 Դեկտեմբերին: Յաջորդ կիրակի օր՝ Դեկտ. 25-ին, վեհափառ հայրապետը քարոզեց Անթիլիասի մայր տաճարին մէջ: Կու տանք հատուածներ այդ քարոզէն.-

His Holiness Karekin II in Etchmiadzin.

Հաւատացեալ, սգակիր եւ հաւատաւոր ժողովուրդ Հայոց,

Վստահ եմ որ բոլորդ ալ այս պահուն ձեր կեանքի ամենէն յուզիչ պահերէն մէկը կ'անցնէք. ինչպէս ասկէ երկու կիրակիներ առաջ, նոյն այս Տաճարին մէջ առաջին հոգեհանգստեան ընթացքին ունեցաք յուզուածի, վիշտի, մորմոքի պահեր ձեր կեանքին մէջ:

Այս վերջին անցնող երեք շաբաթները չեմ գիտեր հիմա թէ Հայոց պատմութեան մէջ ինչ բառերով պիտի արձանագրուին: Ձեմ խորհրդ որ ամբողջ Հայոց պատմութեան մէջ շատ առիթներ ունեցած ըլլանք որ ամբողջ աշխարհի մէջ հայութեան անունը յորով անգամ, իշուած ըլլայ ամբողջ տիեզերքի մեր երկրագունդի վրայ ապրող ժողովուրդներու լեզուներուն վրայ: Մինչեւ այսօր, լրատուութեան բոլոր միջոցները՝ մամուլը, ձայնասփիւռը, հեռատեսիլը, յաճախակիօրէն կրկնեցին հայութեան անունը, որպէս անգամ մը եւս հարուստեալ ժողովուրդի անունը:

Անցնող կիրակի, գրեթէ ճիշտ այս ժամուն, Մեր կեանքի ամենէն խոր իմաստալից պահերէն մէկը ապրեցանք երբ Հայաստանի սուրբ Հոգին վրայ, սրբաճանաչ էջմիածնի Մայր Տաճարի խորանի բեմին վրայ կանգնած Մեր Աւագ եղբոր՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէն, դարձանք դէպի Հայոց ժողովուրդը եւ Վազգէն Վեհափառը ու Մենք սրտի խօսքը ուղղեցինք, որոնց հաւանաբար դուք տեղեակ մնացիք եւ կամ պիտի մնաք հետագային:

Կիրակիոյ Կաթողիկոսութեան ամբողջ պատմութեան մէջ, հինգուկէս դարերու պատմութեան մէջ, Մեր ծանօթութեան սահմանին մէջ, երկրորդ անգամ է միայն, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս մը Ս. Էջմիածին կ'այցելէր ու Ս. Էջմիածնի խորանին վրայ իր սիրտը կը կապէր Ամենայն Հայոց Հայրապետի սրտին, իր ձեռքը կը դնէր անոր ձեռքին մէջ, եւ իբրեւ մէկ ժողովուրդի սպասաւորներ, կ'ուխտէին միասնօրէն դիմակալել այս աղէտը, միասնօրէն դարձանք ցաւը, եւ միասնօրէն աշխատել մեր ժողովուրդի վերականգնումին եւ մեր հայրենիքի վերակառուցման սրբազան գործին:

1945-ին էր միայն, որ Մեր երջանկալիչատակ նախորդներէն՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեան Կաթողիկոսը էջմիածին էր գացած, եւ այնտեղ իր ձեռքերով Վազգէն Ա. Վեհափառի երջանկալիչատակ նախորդին՝ Գէորգ Զ. Ձեռքբեանի զագաթին վրայ լեցուցած էր սուրբ Միւռնը անոր Կաթողիկոսական օժման համար: Եւ իսկապէս պատմական օր էր Մեզ համար, ըլլալ այսպէս միասին, մեր մէկ ժողովուրդին եւ մէկ եկեղեցիին իբրեւ ուխտեալ սպասաւորներ:

Մեզի համար, սիրելիներ, ամենէն յուզիչ օրերէն մէկը եղաւ անցեալ Շաբաթ օրը, երբ զացինք Լենինական, զացինք մինչեւ Սպիտակ, եւ մեր աչքերով տեսանք ահաւոր փրկուումը: Մարդկային մտքին համար դժուար է երեւակայել. աչքով կը տեսնես, մտքով չես կրնար տանիլ ամբողջ տեսարանը: Իսկապէս, հակադաս շէնքեր գետնի հաւասար եղած են. երկու եկեղեցիներ գրեթէ հիմնովին քանդուած են, մանաւանդ Ամենափրկչեան փառակերտ եկեղեցին. երբ «Յօթ-Վէրք Ս. Աստուածածին» անունով մկրտուած եկեղեցւոյ մուտքը հասանք, ու Հայոց եկեղեցւոյ զանազակապէս զմբէթը գետին ինկած տեսանք, Մեր սիրտը անշուշտ արիւնեց անգամ մը եւս: Եկեղեցիին, փրկուած եկեղեցիին մէջ աղօթք ըրինք ննջեցեալներու հոգիներուն համար եւ ապա Լենինականի մեծ հրապարակին վրայ Ամենափրկչեան եկեղեցւոյ փրատակներուն պէթոնէ հակայ կտորներուն վրայ բարձրանալով, այնտեղ երկու հարիւրէ աւելի հաւաքուած ժողովուրդին Մեր մխիթարութեան խօսքը ուղղեցինք: Մեր աչքերուն առջեւ էին զատարկ դագաղները, որոնք կը սպասէին կարծէք գետնին մէջէն տակաւին դուրս բերուելիք մարմիններուն. գրեթէ բոլոր մեծ պողատաններու մուտքերուն այդպիսի դագաղներ դրուած էին, սպասելով որ պիտի զտնուին աւերակներուն մէջէն հայրդիներու նոր դիակներ. այլեւս յոյս չկայ վերապրող Հայոց հանդիպելու գետնին տակ...: Տեսանք հայ ընտանիքներ. ոմանք տակաւին պատսպարան չունէին, կրակի մը շուրջ բոլորուած ցուրտ օդին մէջ: Բայց այս բոլորին դիմաց Մենք մխիթարուեցանք նաեւ տեսնելով մեր ժողովուրդին վերապրելու կամքը:

Յետ խորհրդակցութեան Մեր սիրեցեալ եղբոր եւ Հայրենի Իշխանութեանց հետ, Մենք յառաջիկային համայնական ձեւով եւ համասփիւռեան տարածքի վրայ միասնօրէն պիտի կազմակերպենք մեծ գործը՝ զօրակցութիւնը մեր

OUTREACH

A monthly publication of the Armenian Apostolic Church of America

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate

Iris Papazian, Editor

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, NY 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscripts are welcome; please include a stamped, self-addressed return envelope. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America. Second class postage paid at New York, NY 10016. Postmaster: Send address changes to OUTREACH, 138 E. 39th Street, New York, NY 10016.

A Brief Report

Prelacy's Response To Earthquake Dec. 8 — Jan. 8

The Eastern Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America immediately responded to the terrible news of the earthquake disaster in Armenia by launching an all-out relief effort, concentrating on collecting emergency medical and surgical supplies, cash donations and other needed equipment. To date six cargo planes carrying medical supplies, tents, new clothing, food, generators, and other equipment were dispatched from Miami to Armenia.

Churches

In the early hours of December 8, when gradually the magnitude of the disaster became apparent, the Prelacy in its first circular, directed all its churches to set up local committees and to immediately begin relief efforts aimed at collecting cash donations, medical and other supplies. The decision was made to involve the local churches in a decentralized relief effort. Consequently, all 25 of the Prelacy churches became centers of aid collection, and people were urged to send their contributions to their nearest Armenian Church. Thus, a good number of volunteers became involved in their own areas, and a large network for relief work was created.

The churches are continuing their efforts and they have played a crucial role in collecting supplies and funds.

Public Relations/The Media

In the morning of December 8, it was decided to call a press conference at the Prelacy during the afternoon, in order to make an appeal to the American public for relief assistance. In a few hours, arrangements for the press conference had been made and more than 15 reporters, photographers and camera crews attended. Archbishop Ashjian briefed the reporters, and answered their questions for more than an hour.

In the days that followed, many members of the media visited or called the Prelacy for interviews and information. The eagerness of the media for news and the Prelacy's willingness to cooperate with them resulted in a good amount of coverage, which helped facilitate the relief work of all organizations. The Prelacy actively followed up all calls from the media. The Requiem Service at St. Illuminator's Cathedral, was on the front page of the New York Times with a very well written story inside.

Fund-Raising Efforts

In addition to the fund-raising efforts of the local churches, the Prelacy has also been accepting donations. In order to facilitate and to encourage donations, two toll-free numbers were installed: 1-800-999-0353, is for credit card donations, while 1-800-ARARAT-1, is for regular donations and general information.

After consulting with N. W. Ayer, a top advertising agency, it was decided to place ads in the *New York Times*, to encourage donations. The first ad appeared in the December 14 issue and the second, a larger ad, in the Sunday national issue on December 18. To date, the Prelacy has received more than \$1,200,000 in cash donations, including funds received from our churches.

Clothing and Other Supplies

Prelacy churches have collected a huge amount of clothing, blankets and related supplies. Because of the limited capacity of shipping material to Armenia, and because medical supplies are a priority, clothing and blankets are being stored and will be shipped as needed. Our churches have stopped accepting such material since the American Red Cross has instructed us that clothing is not a priority concern at this time.

Volunteers

For the first day of the relief effort, the Prelacy organized a group of approximately fifty Armenian and non-Armenian doctors who volunteered to go to Armenia. Many contacts were established with the Soviet represen-

What good is it, my brothers if a man claims to have faith but has no deeds? Can such faith save him? Suppose a brother or sister is without clothes and daily food. If one of you says to him, "God I wish you well; keep warm and well fed," but does nothing about his physical needs, what good is it? In the same way, faith by itself, if it is not accompanied by action, is dead."

Following the press conference on December 8, reporters crowd around Archbishop Ashjian and Rev. Moushegh Der Kaloustian for more information. Photo at right shows Archbishop Ashjian being interviewed by Carol Jenkins of Channel 4 News.

tatives in the United States, as well as with the State Department and the American Red Cross.

The Soviet government has maintained that foreign doctors are not needed, therefore permission was not given for their travel to Armenia. All of these doctors are still willing and ready to travel if necessary.

In addition to volunteer doctors, many Armenians from different walks of life volunteered their services, and some rendered exceptional assistance in the relief effort. Many individuals volunteered to work at the Prelacy and their daily presence helped tremendously in carrying the exceptionally heavy work-load.

Medical Supplies

As indicated earlier, collecting and sending emergency medical supplies to Armenia was the first priority in our relief efforts.

Through the help of some individuals

and companies, the Prelacy succeeded in collecting nearly 8 million dollars worth of medical supplies.

- Mr. Ohan Ohanian of Troy, NY, rendered his assistance and made possible the procurement of \$5 million worth of medical supplies from Lyphomed, Inc.

- Smith & Nephew, Inc., donated emergency medical supplies.

- Mr. John Vartan, of Pittsburgh, PA, secured a periodontal dialysis machine which was air-freighted to Armenia.

- Ms. Annette Choolfayian, of New York City, was instrumental in securing medical supplies from a number of sources.

Transportation and Storage

Mr. Sarkis Soghanalian, of Miami, FL, owner of Pan Aviation-Million Air air cargo company, allocated three cargo planes at the disposal of the Prelacy for transporting supplies to Armenia. His services in this regard and also the huge warehousing facilities of his company

have been a tremendous contribution to our relief work. Six planes filled with part of the collected medical and other supplies have already arrived in Armenia.

Mr. Jirair Hovnanian has made one of his warehouses available for the storage of clothing and other low-priority items until arrangements are made for their shipment.

Contacts have been made and approval secured from the United Parcel Service for free shipment of material from the United States to Germany. The German Red Cross will then transport the material to Armenia.

Similarly, Eastern Airlines has agreed to provide free transportation of materials within the United States, when it is necessary to concentrate supplies at one location, for shipment to Armenia.

New Fund-Raising Projects

A mailing of 10,000 appeals for contributions was sent to large non-Armenian donors. The response, to date, has been encouraging and details will be forthcoming in future reports.

A special issue of the Prelacy's monthly publication *Outreach* was sent out to 23,000 Armenian households on December 20.

A radio telethon from Atlantic City took place on December 22, to solicit funds in Southern New Jersey and Philadelphia. The response was overwhelming and more than \$70,000 were raised.

A project to place collection boxes in Howard Johnson and Marriott restaurants in many states was successful. These funds are still being collected.

New York City Board of Education

Through the efforts of Mr. Michael Mirakian, principal of Concord High School in New York, and Iris Papazian, PR consultant, on December 19, Archbishop Ashjian and a delegation from the Prelacy met with Dr. Richard Green, Chancellor of the New York City School System, to ask for his help in organizing a fund-raising project in the city's 1,200 schools involving nearly one million children. The Chancellor gave his enthusiastic approval and an extensive project was officially launched on January 13 in a ceremony attended by Chancellor Green, Archbishop Ashjian and many dignitaries, at P.S. 11 in Woodside, Queens. The project includes a three day lesson plan about the Armenians and earthquakes and also a poetry and letter writing contest. (See details about this NYC Schools project elsewhere in this issue).

Campaign for the Orphans

In a joint meeting of fourteen Armenian organizations at the Armenian Diocese on December 16, it was decided that Archbishop Ashjian would send out an appeal to all the dioceses and organizations in North America, asking them to organize a mailgram campaign for the displaced earthquake orphans. The text is preset with Western Union and Armenian children can call Western Union at 1-800-257-4900 and give the code 9477 to send a telegram to Mr. Gorbachev, via the Soviet Embassy in Washington, DC, asking the Soviet government to return the children who were taken out of Armenia.

Contact with Organizations

From the very beginning, the Prelacy established contacts with all Armenian as well as non-Armenian organizations concerned with the earthquake relief work.

Contacts were made with the American Red Cross in order to cooperate with and coordinate the relief effort, and exchange valuable information.

Archbishop Ashjian personally made contacts with New York Governor Cuomo's office to coordinate and facilitate additional aid and shipping arrangements. The Prelate travelled to Albany and met with a number of key people for this purpose.

Similarly, contacts were made with the Soviet Embassy, the Catholic Archdiocese of Chicago, the New Jersey Council of Churches, the Evangelical Lutheran Church of America, the Catholic Relief Services and many others.

There has been close cooperation with the Armenian Relief Society, both on the local and regional levels. In many areas, the whole relief effort has been a

(Continued on page 4)

Message to the Armenian People by His Holiness Vasken I Catholicos of All Armenians

Bereaved People,

The Armenian people are in deep mourning, both in Armenia and throughout the world.

Our Holy Church and the Cathedral of All Armenians at Holy Etchmiadzin are in deep mourning. The awesome earthquake of December 7, 1988, leveled large areas of the beautiful cities of Leninakan, Kirovakan, Stepanavan and totally destroyed the city of Spitak and nearby villages.

We mourn for the tens of thousands of the dead and severely wounded and the more than five hundred thousand homeless.

Dark tragedies such as these have occurred very few times throughout history. Yet to our people was apportioned the 1915 genocide, and again, at the beginning of this year, the tragedy in Sumgait and then the aiding of the downtrodden refugees: We should have been spared new tragedy, new slaughter, and new suffering.

Like the Psalmist we cry out "O Lord our God, for how long will you forget us, for how long will you turn your face from us? O Lord our God, look at us, hear us," and "all of this, Lord for which one of our sins?" which one of our sins? which one of our sins? (Ps 13)

If there is a secret in all our suffering, a hidden meaning, let the Lord's will be blessed.

This Sunday, in the Cathedral of Holy Etchmiadzin we are going to conduct Solemn Requiem Services and offer prayers for the souls of the many thousands who have been sacrificed.

Dearly beloved.

Turn your faces to our suffering people, our ruined cities, with deep sorrow, yes, but not with despair, nor with defeat, *never* with defeat.

With luminous faith and unbeaten spirit, with iron fists and brave hearts, let us come face to face with our destiny. Let us resist temptation, and what's more let us crown with victory the luminous Muron anointed forehead of our nation.

It is at times like these when people are able to show their virtuous character, the strength of their sacrifice and their patriotism.

During these days of grief we are thankful that the Soviet Federal Government is putting all its resources into the relief effort, as are all our brother nations, which are standing at our peoples' side, and are reaching out to help our people.

We invite you all to be prepared to make your share of sacrifice for your devastated brethren and sisters.

During these days we are making this same appeal to the churches and people of the Armenians in the Diaspora with the same feelings and the same expectations.

We certify that your kinsmen outside of Armenia are already at work to extend the hand of fraternal assistance to their brothers and sisters of the fatherland.

We believe that, as often in the past, this time, too, will pass and move on.

Our wounds will heal quickly and soon our ruined cities will be rebuilt. Our buildings will reach toward the sky, more luxurious, more beautiful. Once again there will be heard the sound of our Armenian music and language; once again the hammers of the Armenian workers will strike there and our children will be born in thousands and thousands.

During this time of grief and sorrow, comfort one another, united in love and with a just vision of a new dawn.

Look upon the supreme symbol of our continued existence, our beloved Ararat.

May you fare well, strengthened by the Holy Spirit and always blessed by us, Amen.

Vasken I
Catholicos of All Armenians
Yerevan, December 9, 1988

Artists Exhibit at Prelacy for Benefit Of Armenian Refugee Program

Forty-two well-known Armenian artists donated their works to a special exhibition held at the Prelacy January 6, under the auspices of the Lebanese Consul General Victor Bitar. It was designated that all proceeds from the sale of the artworks should be allocated to the Prelacy's Armenian Refugee Program which helps the Armenian needy in Azerbaijan, Pakistan, Thailand and Malaysia.

This January 6 Christmas reception hosted by the Prelacy Ladies' Guild, is normally one of celebration and gaiety. This year it was marked by solemnity and reflection in light of the catastrophe which has struck Soviet Armenia. Before the opening of the exhibit, a traditional Home Blessing of bread, salt and water—symbolic of such services in Armenian homes—was conducted by Very Reverend Anoushavan Tanielian, Archpriest Moushegh Der Kaloustian, Pastor of St. Illuminator's Cathedral, and Archpriest Vahrij Shirinian, Pastor of New Jersey's Sts. Vartanantz Church.

Among the dozens of creations from the artists who hailed from all over the United States, Canada, France, Cyprus, and Lebanon, were the delicately tree-lined "French Landscape" by French master Carzou; the striking red-garbed twin "Sisters" by Los Angeles painter

Yervant Godjamanian; a timeless portrait of suffering, "Hiroshima," by New York based Marcos Grigorian; and the mosaic-like bright red "Tulips" of Karabagh" by Katchaz.

Participating artists included: Barkev Saghatelyan, Martin Barooshian, Henri Basmajian, Marge Chavooshian, Tigran Chitjian, Varoujan Chitjian, Vahe Nattal, Ardash Gakavian, Grigor Gevorkyan, Garen-Kumro Gevorkyan, Joseph Giraco, Yervant Godjamanian, Elain Hajian, Lucy Janjigian, Berj Kailian, Sumbat Kiureghian, Sona Kludjian, Ani Kupelian, Salpi Mavian, Berge A. Missakian, Levon Armenius Mnazakanian, Krikor Norikian, Paul A. Sagsoorian, Garabet Salgian, Simon Samsonian, Vartan Tashdjian, Richard Herach Tashjian, Haroutioun (Marita) Tenguarian, Shoghig Medzarentz Terzian, Lucy Tutunjian, Yevkine, Zadiq Zadikian, and Mary Zakarian.

At the opening reception, Prelate Archbishop Mesrob Ashjian commented, "We appreciate the generosity of the Armenian artists who, faithful to their Armenian spirit and artistic talents, donated their works so that through this exhibit, they can bring their share to helping our less fortunate brothers and sisters around the world."

Florence Avakian

The following message was delivered by Archbishop Mesrob Ashjian during the Service of Remembrance and Thanksgiving in Washington, D.C.

A young Armenian told a rescue worker who was aboard the first private American relief plane to reach Armenia, "Please, be sure to tell everyone in America how thankful we are."

How thankful we are! How truly thankful we are for the outpouring of sympathy and aid which flowed, and overflowed, following the earthquake in Armenia.

The disaster produced shattered buildings and broken lives, but it provided us the opportunity to see ourselves and the world with new vision. We were comforted to know that we are not alone, that we *cannot* survive alone. It prompted us to accomplish deeds which were considered impossible. It gave us new and nobler priorities.

The heartwarming global response can be attributed largely to the fact that news of the magnitude of the disaster reached the west quickly and was reported extensively in our newspapers, radio and television. As the *New York Times* wrote in an editorial, "The world cared about this tragedy because it knew about it." It reminded us of that which we knew all along, but sometimes forget to acknowledge:

The goodness of people,
The compassion of Mankind,
The generosity of the human spirit.

More than ninety countries have sent assistance. Fifty nations have provided airplanes to transport supplies, including thousands of rescue workers, earthmoving equipment, medical supplies, tents, clothing.

While we have gained strength and stamina from the great humanitarian aid that has come forth, we are all aware of the great task ahead in the years of rehabilitation to restore buildings and mend lives.

We are aware of the setbacks and sacrifices in the years ahead, but we are also reminded in the scriptures that: "Tribulation worketh patience; patience, experience; and experience, hope."

There are so many heartwarming stories to relate. So many acts of generosity to be acknowledged. Where to start?

The list of organizations actively soliciting funds grew each day. Individuals and private organizations in the United States came forth with immediate aid, as well as:

- Search and rescue teams with their trained dogs—the dogs which seemed to bring an extra dimension of comfort to Armenians;
- Millions of dollars of medicine and medical supplies donated by companies even before they were asked;
- President Bush's son and grandson touring the stricken area on Christmas, distributing supplies and gifts;
- Teams of doctors waiting to go to Armenia. So many, that many had to be turned away.
- Total strangers visiting our offices in New York with checks: \$10, \$100, \$1000, \$5000. No questions asked. Just, "We want to help."
- Young children sacrificing their allowances. A seven-year old in the midwest shoveling snow all day and sending his earnings to Armenian Relief;
- A homeless person, with just \$5.00 to his name, contributing \$1.00, with apologies that he could not give more.

These are just a few of the stories that touched us that we will never forget, just as we will never forget the outpouring from all over the world. Just as we will not forget the people of the Soviet Union who contributed 683 million rubles in just days following the earthquake. All of the blood needed—and it was a great quantity—came from the people of the Soviet Union. The Armenians in Karabagh—that area that has been in the news since last February—sent three million rubles and large quantities of blood.

The concept of caring and giving is not new to the American people, a people who give willingly, unhesitatingly, and without cynicism. We Armenians became familiar with that generous American spirit more than 70 years ago. The Near East Relief, now known as the Near East Foundation, provided the aid which saved thousands and thousands of

Armenians, mostly children, following the genocide of 1915. This organization was granted a congressional charter, signed by President Woodrow Wilson. The impact made by the Near East Relief can be seen today in the United States governmental agencies, as well as in the programs and operations of our private philanthropic organizations. It developed a new sense of responsibility for the welfare of others and since that time the people of the United States have been in the forefront of providing aid.

There were, of course, many problems during the earthquake relief effort. However, that there were not even more of these problems, given the enormity of the event, is in itself a miracle. And, I must tell you, that because of these problems there has been an heightened awareness for the need of international cooperation in devising a strategy for relief efforts that would be dispensed speedily, efficiently, and without duplication.

Most of all, you gave the people of Armenia hope, without which there is no survival. As the Gospel says, "We are saved by hope."

I began my remarks with the young Armenian who told a rescue worker, "Please be sure to tell everyone in America how thankful we are."

Thank you. Two simple words. I have been contemplating and searching for days for better words. More eloquent words. But, after searching in vain, I concluded that perhaps Winston Churchill was right, after all, when he said, "Short words are best, and old words are best of all."

And so: Thank You!

Thank you from ten-year-old Arutyun who was rescued, but who panics everytime he hears a heavy truck rumble by because he fears that the earthquake is starting again. Thank you, from Arutyun.

Thank you from four-year-old Gayane, who was rescued with her mother, and who survived by sucking her mother's blood. Thank you, from Gayane.

Thank you from seven-year-old Armen who asks, "Where is my arm. Please give me my arm." Armen's arm was amputated in order to free him from the rubble in which he was trapped for two days. But he is alive and recovering. Thank you, from Armen.

Thank you. It is through your compassion that the Gayanes, and the Armens, and the Arutyuns will laugh again, and sing again, and live again.

Thank you for your help in rebuilding the shattered buildings and broken lives. Thank you.

God bless you. And God bless the United States of America.

Earthquake Report

(Continued from page 3)

combined one, between the local church and the ARS chapter.

Archbishop Ashjian has been continuously in touch with the Holy See in Etchmiadzin during this difficult period.

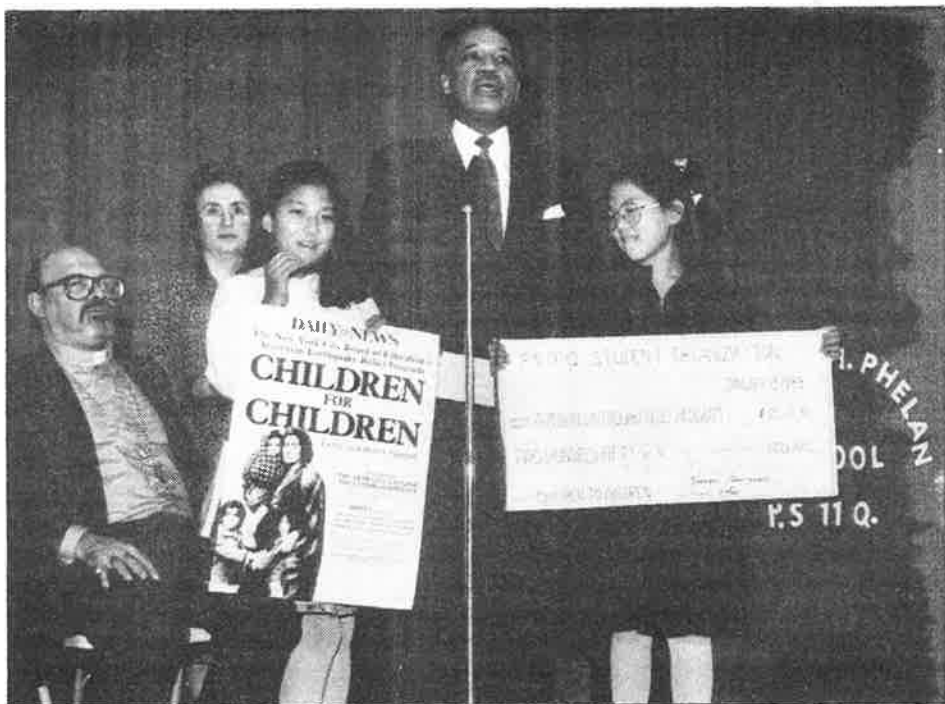
Religious Services

The Prelacy and all churches held two Requiem Services for the victims of the earthquake. The first Prelacy service was held on December 8 at St. Illuminator's Cathedral, New York City. Hundreds of Armenians attended and the media carried the event live. A second, and much larger Requiem Service took place on December 14 at St. Bartholomew's Church. Nearly 1,300 people attended. (See detail elsewhere in this issue).

A special service of remembrance and thanksgiving Service for the love and generosity shown by Americans for the victims of the earthquake took place at the Washington National Cathedral on January 25. (See details elsewhere in this issue.)

At the conclusion of this report, we wish to thank all those volunteers who so willingly gave their time and made the relief effort possible.

New York Board of Education Launches Children For Children Campaign

Dr. Richard Green, Chancellor of the New York City public schools accepts a \$250. check from Jenny Cha and Clara Kim, president and vice president of Student Government Organization of Public School 11 in Woodside, Queens. The presentation took place during the launching of the board of education's city-wide Armenian Earthquake Relief Program on January 13. The program which includes fund raising, study guide, and poetry and letter writing competition will continue for six weeks. Archbishop Ashjian, left, earlier offered his appreciation to Dr. Green for the efforts made by the schools. Next to the Archbishop in the back is Dr. Vivian Anemoyanis, principal of P.S. 11, where the "launch" took place.

Dr. Green, Archbishop Ashjian, and Rev. Moushegh Der Kaloustian and children from St. Illuminator's Armenian Day School in Woodside display the poster which was prepared by the New York Daily News for the Board of Education's Armenian Relief Program. A larger view of the poster is reproduced below.

Dr. Richard Green, Chancellor of the New York City School System, launched the city-wide "Children For Children: Armenian Earthquake Relief Program," in a moving and unique ceremony at Public School 11 in Woodside, New York, Friday afternoon, January 13.

The project, which was initiated through the efforts of Mr. Michael Mirakian, principal of Concord High School in Staten Island, was coordinated with the Armenian Apostolic Church of America and the Armenian National Education Committee.

The "Children For Children" program will involve the city's 1200 schools for a period of six weeks through fund-raising efforts, a three-day curriculum study about Armenians, and a poetry and letter writing competition open to the city's one million school children.

The impressive launching of the program began with the presentation of colors and the National Anthem by the students of P.S. 11, whose large study body represents 47 different ethnic backgrounds.

Dr. Vivian Anemoyanis, principal of P.S. 11, welcomed the many dignitaries, expressing the honor she and her staff and students felt at being chosen for the "kick-off."

His Eminence Archbishop Mesrob Ashjian expressed his thanks to Chancellor Green and the Board of Education for their dedication to this project noting that "It took exceptional talent and dedication to bring this program to this point in so short a time." He reminded the students that when the earthquake struck, thousands of students were in their classrooms in Armenia, and many lost their lives. "It is going to mean so much to the children of Armenia," the Archbishop continued, "that so many children in New York City are thinking of them and are actively involved in helping them. Perhaps your efforts will help rebuild a school in Armenia, a school that will become a 'sister' school to yours."

Michael Mirakian, the chairman of the Chancellor's committee for the Earthquake Program, and whom Dr. Green often refers to as "the only Armenian principal in New York City," introduced guest artists Kay Armen, who recited Saroyan's "A New Armenia," and pianist Sahar Arzrouni who played a piece by Aram Khatchadourian. Ms. Armen, recovering from the flu, offered to come to P.S. 11 at another time to sing in a benefit concert because "you have been so kind to host today's program."

Chancellor Green officially launched the program at 2:15 p.m., asking the students to stand and repeat after him the words: Courage, Commitment, Compassion, and Dedication. He reminded the students that we are all responsible for each other's well-being and emphasized that this campaign is a fine example of how our young generations can make a difference.

Holding posters prepared by the New York Daily News about the letter and poetry competition, Dr. Green told the students to write their letters and poems to the children of Armenia so that they know you care.

Mr. Mirakian elaborated on the rules of the competition announcing the prizes of \$1000., \$500., and \$100. U.S. Bonds. He said that eventually all of the letters and poems will be sent to Armenia for the children.

The principal, Dr. Anemoyanis, had thoughtfully invited the St. Illuminator's Day School in Woodside to participate in the ceremony. The young people, dressed in native costume, offered several songs with the direction of Anahid Kerpitchian.

Jenny Cha and Clara Kim, president and vice president of Student Government Organization of P.S. 11, presented the Chancellor with the first check for the fund-raising portion of the city-wide program. The students presented a check for

\$250., which was followed by a check for \$50. from the P.T.A. "Three hundred dollars in a few minutes," quipped the Chancellor, "not bad!"

The Honorary Claire Shulman, Queens Borough President, Hon. James F. Regan, member of the Board of Education, and Dr. Angelo Gimondo, Superintendent of District 30, offered their words of support for the program.

Following the completion of this program, guests were invited to attend the groundbreaking ceremony for a "mini-school" at P.S. 11. Dr. Green officiated at the groundbreaking ceremony, attended by all of the dignitaries including Archbishop Ashjian, who earlier had noted how appropriate it was to have a groundbreaking for a school on the same day as the Armenian Earthquake Relief Program was launched.

The Curriculum Guide which was prepared by the Board of Education has already been distributed to all of the city's schools. "The speed with which this was produced was a miracle," said Mr. Mirakian. "There are many, many people who deserve our deep thanks," he continued.

Dr. Green's message printed in the curriculum and program reads: "In accepting the Nobel Peace Prize in 1970, Aleksandr Solzhenitsyn said, 'The salvation of mankind lies only in making everything the concern of all.' The world response to the plight of the Armenians recently devastated by a tremendously destructive earthquake has been an example of what he meant. As the surviving Armenians bury their dead and begin to scrape together a new life, the resources of East and the West must be channeled to these brave and resourceful people. Out of the streaming ruins of Spitak and Leninakan will rise a phoenix. . . and we are proud to be part of that effort. The children of New York City public schools need to know about the history and culture of the Armenian people, how this tragedy happened, and how we can help. In addressing this issue, I have established, 'The Children For Children: Armenian Earthquake Relief Program.' Today's ceremony is part of our effort to bring this tragic event and its ramifications to the attention of our students."

A copy of the 24-page curriculum guide entitled "The Earthquake in Armenia: Helping the Survivors Rebuild," prepared by the New York City Board of Education and distributed to the city's 1,200 schools can be obtained by writing to: Office of the Chief Executive for Operations, New York City Board of Education, 110 Livingston St., Room 1025, Brooklyn, New York 11201.

DAILY NEWS
PRESENTS

The New York City Board of Education's
Armenian Earthquake Relief Program

CHILDREN FOR CHILDREN

Letter and Poetry Contest

SPONSORED BY
THE ARMENIAN NATIONAL EDUCATION COMMITTEE
for Elementary, Intermediate/Junior and Senior High School Students of New York City

PRIZES: for each of the 3 levels
FIRST PLACE - \$1,000.00 U.S. Saving Bond
SECOND PLACE - \$500.00 U.S. Saving Bond
THIRD PLACE - \$100.00 U.S. Saving Bond

For details about entering the contest, contact the Coordinator of Student Activities in your high school and the principal or principal's designee in your elementary or intermediate/junior high school.
ALL ENTRIES MUST BE SUBMITTED BY MARCH 23, 1989.
WINNERS ANNOUNCED IN MAY.

Children for Children Letter and Poetry Contest Poster produced by the N.Y. Daily News provides rules for the competition which is open to all New York City public school children. Winners will be announced in May.

Seven Day Requiem Service in New York; Thanksgiving Service in Washington

(Continued from page 1)

sent aid to Armenia, as well as representatives of the rescue teams which went to Armenia.

The ecumenical service was a way of expressing thanks for the love and generosity shown by America and the world following the earthquake.

The Homily was presented by His Eminence James Cardinal Hickey, Archbishop of Washington, DC.

In an eloquent speech, filled with biblical references, Congressman Tony Coelho, offered condolences and hope. Congressman Coelho led a bipartisan delegation to Armenia—the first delegation from any country to visit Armenia after the earthquake.

Messages were delivered by Monsignor Rino Passigato, Counsellor, Apostolic Nunciature, USA; The Rev. Canon Michael Hamilton, of the Washington National Cathedral; Mr. Nerses Chitjian, chairman of the Prelacy Executive Council; and Archbishop Mesrob Ashjian.

The world premiere of Loris Tjeknavorian's "Armenia Elegy, Op. 40," was received with enthusiasm as was Mr. Tjeknavorian's memorable "God is Love" Op. 37. Performing, under the direction of Mr. Tjeknavorian, were the Cathedral Brass Ensemble and Norman Scribner Choir.

An organ prelude and postlude as well as the processional and recessional were offered by the well-known musicologist and organist, Haig Mardirosian.

In both the New York and Washington Services young Armenian students participated in a candlelighting ceremony.

President Sends Message

The following message was received from President Reagan:

Dear Archbishop Ashjian:

As Armenian Americans and their friends gather in prayer at St. Bartholomew's in New York City, I join you in commemorating the thousands of victims of the earthquake in Armenia and expressing solace and hope to the survivors and to their relatives abroad.

This tragedy has resulted in an immediate and large-scale response in the Soviet Union, the United States, and around the world. The hearts of the American people go out to the people of Armenia on the great loss they have suffered. Our hands go out as well in help, and we will continue to assist in every way we can. Armenian Americans are responding heroically to this disaster in their homeland, and many other private citizens and groups deserve our thanks and cooperation as they do their utmost also.

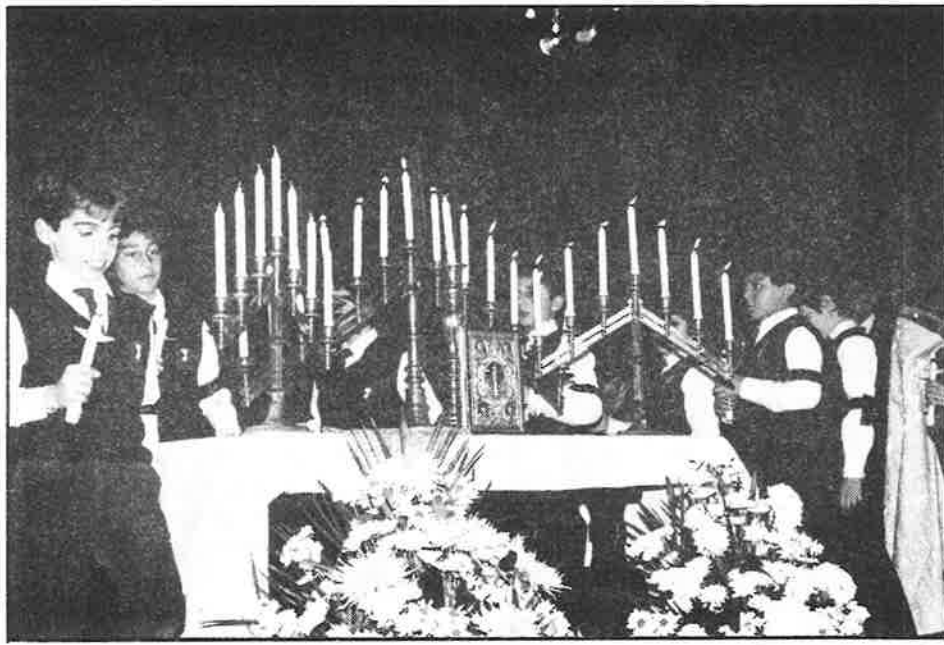
It is not given to us to understand why such tragedies befall us and those we love. But we do know that in such times we must unite in brotherhood and faith and keep the promise of the future ever before us. Nancy and I extend our deepest condolences to everyone affected; you are in our hearts and prayers.

God bless you and keep you.

Sincerely
Ronald Reagan

Proclamations Issued

On the seventh day following the earthquake proclamations were issued by New York City, New York State, Harrisburg, Pennsylvania, and Calgary, Canada. The proclamations designated December 14 as day of mourning for the victims of the earthquake and in a spirit of brotherhood called upon all citizens to remember and to help the survivors of the Armenian earthquake.

Students from the Hovnanian Armenian School, New Milford, New Jersey, light candles during the requiem service at St. Bartholomew's Church, New York. In both New York and Washington 51 young students participated representing the 51 cities and villages destroyed by the earthquake.

Joint Statement of the Diocesan and Prelacy Church Councils of Atlanta Georgia

On November 20, 1988, representatives of the Diocesan and Prelacy Church Councils of Atlanta, Georgia, met in order to discuss the possibility of mutual cooperation and support. The Atlanta Armenian community is small and has limited resources, both in terms of money and manpower. Moreover, an overwhelming segment of the Atlanta Armenian community desires a unified church structure, whereby clergy can be invited from both the Diocese and the Prelacy.

Under these circumstances the representatives of both councils have decided to form a coalition on a trial basis. During this interim both sides have pledged to work as one unified church council, pooling their human and financial resources, as well as working together towards the eventual establishment of a unified Armenian church in Atlanta. It is hoped that, as time progresses, both parties will learn not only to work together as a unit, but also to trust and support one another. If the coalition is successful after the initial trial period (which both sides hope and expect to be the case), then a more formal and permanent structure will be established.

We (both parties) recognize and are well aware that the action we have taken is unique and unprecedented in the history of the Armenian Church in America. Moreover, we fully realize that such a move is questionable from a canonical point of view, as approval of both Diocesan and Prelacy archbishops is necessary. However, we feel that we have no choice in the matter, since it is impossible to establish an Armenian church in Atlanta without the support and cooperation of both Diocesan and Prelacy members, the preponderant majority of whom desire, nay call for, such cooperation. We hope and pray that both our spiritual leaders will invoke and utilize the Orthodox Christian concept of "economy" (a special dispensation suited to the needs of a particular community or period) and give their approval to this pilot undertaking.

In the past few years there has been much ferment in the Armenian Church in America. The majority of Diocesan and Prelacy members desire a unified church in this country. Many members from both sides have joined together in an *ad hoc* organization called the "Coalition For Church Unity," which is dedicated to achieving the organic unity of the Diocese and Prelacy. We, the Diocesan and Prelacy members of the Armenian community of Atlanta, hope that our new and unique venture in unity may be an example and an inspiration to our Armenian Christian brothers and sisters belonging to both the Diocese and the Prelacy. Finally, we appeal to all our fellow Armenians to support and encourage us in this worthy and urgent cause.

For the Diocesan Church Council of Atlanta
Simeon DiBoyan, Chairperson
Ara Dostourian, Treasurer
Levon Messerlian, Secretary

For the Prelacy Church Council of Atlanta
Armen Gheblikian, President
Seran Megerian, Vice President
Barbara Tellalian, Secretary

MUSICAL ARMENIA

MARCH 11, 1989

Featuring

Mark Kyrkostos

Composer — Pianist

Weil Recital Hall

CARNEGIE HALL

W. 57th Street, New York City

8:30 p.m.

Tickets: \$15.00

For tickets: (212) 689-7810

Sponsored by the Prelacy Ladies' Guild

The following message was delivered by Archbishop Mesrob Ashjian during the Requiem Service held at St. Bartholomew's Church, December 14, 1988, in memory of the victims of the earthquake.

"Alas, poor country!
Almost afraid to know itself,
It cannot be called our mother,
but our grave..."

Those words by William Shakespeare, written for a different place at a different time, have taken on new meaning for us gathered here to mourn the loss of the tens of thousands of nameless Armenians who perished in the earthquake seven days ago.

We have gathered here to share the immense grief that we all feel, and with God's help, find the strength to bear our sorrow, the stamina to assist the living, and the courage to find hope. We are grateful to our many friends who have come tonight in order to ease our suffering.

For this small country this tragedy was compounded manyfold because of the turmoil that has gripped Armenia for the past ten months. Due to the territorial and human rights disputes with Azerbaijan, and the economic strikes, much of the authority in Armenia had eroded and the governmental structure was not functioning properly. This situation was further complicated with the steady stream of Armenian refugees fleeing Azerbaijan. One hundred and twenty thousand refugees had already resettled in Armenia before the earthquake. Eleven thousand more arrived one day after the earthquake. Armenia was already on the verge of explosion.

Suddenly, with this new and monumental disaster, the people's patience seemed to end. And who can blame them? Deep anger emerged, especially with the news that some people in Azerbaijan were "dancing in the streets" proclaiming the earthquake to be God's punishment.

The enormity of death and destruction made this catastrophe a major news story worldwide. In America the urgency was further heightened when Mikhail Gorbachev interrupted his trip to the United States and immediately returned to the Soviet Union. Mr. and Mrs. Gorbachev flew to Armenia last Saturday in order to view the destruction and offer comfort to the survivors. The frustrations of the people overflowed. For years the people have demanded the closing of the nuclear plant in the earthquake zone. Now, even under these dangerous circumstances it is not scheduled for shut-down until 1991. Dangerous chemical plants are located in the area affected. Just today we have learned through reliable sources that three chemical explosions have wracked Kirovakan and the city is now totally closed. The people of Armenia are being asked to set aside their demands for Karabagh, but no concessions are being asked from the Azerbaijanis. Eighteen Armenians were killed in Azerbaijan this week. Is it any wonder that the people's frustration, anger, and desperation were directed towards Mr. Gorbachev?

His Holiness Vazken I, Catholicos of All Armenians, sent us an urgent message requesting the Prelacy and all charitable organizations to begin national fundraising campaigns. "We are in need of all of the Armenians in the Diaspora," the Catholicos pleaded. Fundraising efforts began immediately after the first news of the earthquake reached us, even before Vehapar's appeal.

Ironically, the tragic deaths in Armenia gave birth to a new consciousness. Many Armenian Americans who previously were not participants in community life came forth. The entire Armenian American community has been mobilized and is working around the clock, seven days a week to help alleviate the tremendous suffering.

We immediately sent a message to all of our brothers and sisters in Armenia reconfirming our solidarity with them. I am comforted to report to you that at this very moment His Holiness Karekin II, Catholicos of Cilicia, has arrived in Yerevan in order to extend his help.

(Continued on page 8)

Նամակ 1

Բալիկս,
Կրում ենք հերթական գողգոթան,
ճակատագրի մի նոր ամենի ալիքի
հարուստ, երկրորդը՝ Սուսայիթի եւ
ներգաղթի հարուստներից յետոյ:

ՆԱԽԱԲԱՆԻ ՓՈՒՍԱՐԷՆ

Գրեթէ մէկ տարի առաջ սփիւռքի
Հայութիւնը հեռուստատեսութեամբ,
տեսաժապաւեցներ փրայ, թերթերի
նկարներով, - սակաւաթիւ բախտատրները
ուղղակի Երեւանում- տեսան մի քանի
հարիւր հազարից մէկ միլիոն մարդու
հասնող ցոյցերը:

Այստեղ լսեցինք նաեւ Խոջալուի,
Սուսայիթի, Զուարթոցի, Պագուի,
Կիրովապատի ջարդերի, ի վերջոյ՝
Դեկտեմբեր 10-11-ի Երեւանի նեղ
Հաշտեալար- դարի մասին, լսեցինք ու
ցաւեցինք, դարձեալ զարմացանք: Իսկ
Հայաստանում ապրողները նոր, սարսփելի
բնորոշումներ ստացան. որք, այրի,
փախստական, անօթեան, վերապրող,
փրատու... Եւ սա դեռ ողջերի համար,
իսկ մեռածներին համար, իսկ անմոռելի
եղանակներով անհիշուողներին:

Հիմա էլ, երբ կարծում ենք թէ ամէն
ոք իրովի է կրում վիշտը, դատութիւնը,
հիսաբախտութիւնը, կրկին զարմանքի
ենք մատնուում ի տես համընդհանուր
կամքի, շնորհակալութեամբ:

Տարբեր անձանցից ստացում այս
«նամակներ» որս լուսագոյն ար-
տացոլացումն է: Գրողներն իրար չեն
էլ ճանաչում, տարբեր մակարդակների
նկարագրացումներ են, բայց սպասելի
է նրանց ընկալումների ընդհանրութիւնը:
Մենք երեւի, հայրենասիրական մեր
հարազատներից ամէն փոքրիկը ենք
պատկերաց-
նում, քան նրանք կան, ու մեր զգուշա-
տրութեամբ վերամակը նրանց վրայ
փոշուր ենք անում: Իսկ նրանք՝
աւերակների, դիակների միջից միակամ
ու անդրուելի, կրկնում են - «Պայքար»
«Ապագայ» «Փրփրակ»:

25 Դեկտեմբեր, 1988

չենք դարձնում: Հաւանաբար շուտ
կը վերացնեն, քանի որ անկարգութիւններ
չեն լինում քաղաքում: Միթիւններն ու
ցոյցերը դադարել են:

«Առհասարակ շատ լուրջ, ան-
հանգիստ միճակ է՝ քաղաքում եւ
առհասարակ»:

Չափազանց շատ են ու դժան մեզ բաժին
ընկած վիշտն ու տառապանքները:

Դեկտ. 23, 1988 թ.
Երեւան

1. Համալսարան

Նամակ 3

Քուրո Ջան, հոգեկան շատ ծանր
միճակ ենք ապրում երկրաշարժի հետ
կապուած: Երեւանում շատ ուժեղ չէր,
բայց միեւնոյն է վախեցանք, որովհետեւ
չէինք օրորուում էր, պահարանների
պարտանակութիւնը շխշխուում, իսկ
Ջանը՝ ճոճանակի նման զնգզնգալով
ճոճուում էր: Եւ դու անօգնական,
չգիտես ինչ անես... մի խօսքով, ինչ
չէինք տեսել, այն էլ տեսանք: Իսկ
աղջկան տան պատի ծեփերը թափուել
են: (1) Իբր թէ մի լաւ հայի էինք, այդ
էլ վրան: Մեր խեղճ ժողովուրդի
ճակատագիրն է: Քանդուած քաղաքների
համար ողբերգութիւն ենք ապրում:
Կենանք դարձել է շատ սխուր ու
անհետաքրքիր: (2)

Հիմա ժողովուրդը գբաղուած է
միայն օգնութեան ձեռք մեկնելով
տուժածներին: Հիւանդանոցները լիքն
են հիւանդներով... Այս բոլորի մասին
դուք ի հարկէ կարողու էք եւ երեւի
հեռուստացոյցով տեսնում: Ոչ մի լաւ
բան քաղաքում: Ծնորհատուում եմ
նոր տարին յուսալով որ ամէն ինչ լաւ
կը լինի մանաւանդ մեր ժողովուրդի
համար...

Դեկտեմբեր 23, 1988
Երեւան

(1) Նորակառուց է, ուստի եւ անորակ
(3) Ակնարկում է ցոյցերի վերացմանը:

Նամակ 4

...Մնում է իրապաշտ ներկան, որ իր
բերտ կողերն է ցցում... մնում է իր-
դութիւնը, իսկ իրողութիւնն այսօր ուղ-
ղաթիւններն են, որ հենց այս րոպէին,
երբ գրում եմ, անցնում են մեր շէնքի
վրայով, որի ճայնը ջրեր է սղոցում,
իրողութիւնը դանկերն են ու
զրահագնացները փողոցներում ու
հրապարակներում եւ զինուորները՝
վահանակիր: Արտաքինից քաղաքը
խաղաղ է, մարդիկ հիմա աւելի շատ են
փողոցներում, քան սովորական
ժամանակներում, երբ դեռ պարետային

ժամ չկար, քանի որ ոչ ուսանողներն
են զատ գնում, ոչ մարդիկ՝ աշխատանքի:
Բայց զսպանակի պէս լարուած են բոլորի
ջղերը, մարդիկ զբոսնում են ու ջղային,
վիրաւորուած ու զարմացած: Ի հարկէ,
ամէնից դժմանք տարբեր տեղերից
ստացուող տագնապալից լուրերն են, որ
գալիս հասնում են բոլորին, քանի որ
ամէն մէկը բարեկամ ու ազգական ունի
այն տեղերում, որտեղ տեղահանում են
մեր հայրենակիցները, ջշում են իրենց
տներին եւ նորից ինչպէս մեր
պատմութեան օրհասական ժամա-
նակներում, իբրեւ փախստականներ ու
գաղթական հալածուածներ լցնում են
փողոցներն ու հրապարակները: (1)
Երէկ, հեռուստատեսութեամբ պաշ-
տօնապէս յայտնեցին որ արդէն 50 հազար
հայեր են եկել եւ մեր տեղի իշխանու-
թիւնները ամէն հնարաւոր բան անում են
նրանց բնակարաններ եւ ապրելու
պայմանները ապահովելու համար:

Ինչպէս այս բոլոր տաս միասնորի
ընթացքում, այնպէս էլ այս օրերին, մեր
ժողովուրդը իրեն պահում է բարձր
գիտակցութեամբ, իրօք իբրեւ քա-
ղաքակրթ ժողովուրդ, որ այս անգամ էլ
աշխատում է փորձութիւններին
դիմագրաւել իր բանականութեան ուժով
ու ազգային արժանապատուութեամբ:

Կը ներքեւ, որ նամակս այսպէս
ստացուեց, այլ կերպ չի լինում: Մեզ մօտ
բոլոր տներում, եթէ անգամ հարսանիք է
կամ անուանակոչութիւն՝ խօսակ-
ցութեան նիւթը այս է, բաժակաճառերը
վերածուում են ոչ թէ մարդու, այլ ժո-
ղովրդի պատմութեան դահաւատականի
ու կոչերն են հնչում: Ես ձեզ կոչեր չեմ
անի...

...Ինչպէ՞ս կը դիմաւորենք մենք
այս նոր տարին՝ ոչ ոք չի կարող ասել-
փաստն այն է, որ մեր ժողովուրդը
նորից օրհասական պահեր է ապրում:
Անում է մեզ նորից յոյս դնել մեր ազգի
ապրելու եւ տեսնելու անսահման կարելի-
ութիւնների վրայ, վկայակոչել հայ ժո-
ղովրդի պատմութեան մեր մեծերին՝
մեր լինելութեան ու փառքի վկաներին:

Դեկտեմբերի 2, 1988թ.
Երեւան

1. Պօսքը Պագուի, Կիրովապատի ջարդից
եւ Ատրպէյճանի այլ շրջաններից ճո-
ղալրածների մասին է:

Նամակ 5

Տեսաք ինչ օյին եկաւ էս մեր խեղճ
ժողովուրդի գլխին: Մէկ տարի է
բերաններս մաղ բուսաւ արդարութեան
համար բղաւելով: Բնութիւնն էլ մեզ
դէմ է: Ոչինչ, սա էլ կը վերապրենք:
Մենք իրաւունք չունենք ընկճուելու!
պայքար! պայքար մինչեւ վերջ: ...
Եկել է ժամը, որ սփիւռքը սատար
կանգնի այս դժբախտ ժողովուրդին:
Մեզ կը փրկէ մեր միասնու-

թիւնը: Իմացէք որ մենք ընկճուած
չենք, կը հասնենք արդարութեան,
ուզում է աշխարհն էլ փոշի գայ
գլխներս: Կ Մեր մասին հեշ տարտ
չանես, այստեղ ծնունդ ենք մինչեւ
վերջ էլ կը մնանք, մեր սուրբ
մատուցները չենք լքի: Դուք ողջ
լինէք, ստեղծ լինէք, հայ մնաք:

Դեկտ. 9, 1988թ.
Երեւան

Ծանօթ՝. կէտադրական նշանը՝
ըստ նամակագրի «I»

Նամակ 6

...Դեկտեմբերի 5-ին նամակ էի գրել
ու կիսատ էր մնացել, այդ օրը ի՞նչ
իմանալի, որ այսպիսի դժբախտութիւն
կգայ 2 օր յետոյ մեր ազգի գլխին:
Բառերն անգոր են նկարագրելու
համար այն ապրումները, որ ունի
հայ ժողովուրդը: Առանց այն էլ
դժբախտ մի փոքրիկ ազգի համար
հաւատը չափերի էր այդ: Ամէն օր
արտասուում ենք... Այն 10
ամիսների ապրումներին, տառա-
պանքներին եւ սպասումներին եկաւ
աւելացաւ այս: Յիշեցի, որ տղադ
տարիներ առաջ հարցրել էր թէ
Աստուած պապան ո՞ւր էր, որ հայերին
կոտորում էին որ չէիր կարողացել
պատասխանել: Հիմա նորից կարող
է հարց տալ եւ պատասխանիր, որ
մեր համբերութիւնն է փորձում:
Յովհաննէս Չէքիճեանը լաւ էր
գրել, որ մենք շատ վեհացրինք,
փայտալից ենք մեր բոլոր անցած
վշտերը, այդ պատճառով էլ վիշտը
սիրահարուեց մեզ եւ չի հեռանում
մեզնից:

Տղաս(1) ամսի 11-ին գանգեց ասեց
որ, շինջովատով գրուել են կամաւոր
եւ գալիս են աշխատանքներին
ժասնակցելու: Մինչեւ օրս չգիտենք
որտե՞ղ է: Երեւի չի կարողացել
տուն գալ: Մոսկուայից ուղիղ
Լեւինական են բերել, հայրը
գնացել է չէր գտել: Հիմա էլ
անձնաթուղթերով են թողնում եւ
քառս է, դեռեւս ոչ ոք չի կարողանում
բռնկրես ասել որ խուճը որտեղ է
աշխատում:

...Ասեց, որ մի շտապ նամակ
գրեցի, որ մենք ոչ մի տեղ էլ չենք
գնայ, պէտք է մնանք այստեղ եւ
պայքարենք Հայրենիքի համար:
Երէկ հե-
ռուստատեսութեամբ լսեցի, որ
Ատրպէյճանից փախածները
նորից վերադառնում են Ատրպէյճան,
սիրտս նորից ցաւեց այդ անխեղճ
բայլի համար: Միթէ՞ հիմա կարելի
է այդպիսի բան անել:

Շատ եմ ափսոսում հիւմիւրով,
սրամիտ, հայկական ոգով լցուած
Գիւմրեցիների համար: Շատ
աթթիւ մասնակցում էին Ղարաբաղեան
շարժմանը:

Կը ներքեւ, որ տխուր նամակ
ստացուեց, գրում եմ, նորից
աչքերս լցուում են արցունքներով:

Դեկտեմբերի 17, 1988թ.
Էջմիածին

1. Ուսանում է Մոսկուայում

Նամակ 7

Չայնդ, կարծես, մի ուրիշ
մոլորակից էր, որովհետեւ այս
մոլորակից մենք խոռված ենք...
որովհետեւ այս մոլորակում մենք
բոլոր դարերում տեսել ենք միայն
ցաւ-դաւ, զարմանալի անհասկացողութիւն,
թու՛ աշխարհի երեսին, այս էլ
քանի դար... Սա էլ, երեւի մեզ
բաժին ընկած ճակատագիրն է...
Իսկ ճակատագիրը փոխել չի
լինի... մնում է տառապել...

Չայնդ, այն ինչ 9-10 ամիս կատարում
է մեզանում, ոչ պատմել կը լինի,
ոչ նկարագրել, ոչ էլ մանաւանդ
հաղ որդակից անել... դա մի
ահաւոր, անը նախաղէպ, երբեմն
էլ հիասքանչ ու ցնցող բան է,
որին անուն կը դրուի յետոյ...
շատ յետոյ միայն... մենք
հիմա կանխարգիւրուած վիճակ
ենք ապրում... ձիւղ 5-րդ դարն
է... կայ Տիգրան ու Հազկելուտ...
կայ ժողովուրդը նա չայնդ, որը
պատրաստ է ինքնա զոհաբերման,
իսկ թէ երբ եւ որտե՞ղ է լինելու
մեր Աւարայրը, 20-րդ դարի
նոր Աւարայրը, անկարող
ենք ասել: Բայց որ ամբողջ
մի ժողովուրդ վիրաւորանքից
ու անգորութիւնից ափերից
զուրս է գալիս, դա փաստ է...

Միթիւններից մէկի ժամանակ մի
կին խօսեց, ասաց, որ Մուսուլմանները
բանական ծեծում, սպանում են
հայերին... եւ ահա, պատմեց նա-
«ես ստացայ նանակ, որ տղաս
ծեծուած ու հիւանդանոցում
պաւակած է, մեկնեցի Միպիւր,
բնակաւանաբար, հետս տանելով
հայկական լաւաջ եւ այլ բարիքներ:
Տղայիս տեսնելուց եւ կերակրելուց

**Prelate's Message
At St. Bartholomew's**

(Continued from page 6)

Dear friends, the Armenian people know better than anyone else that human beings can survive enormous hardships as long as they have hope. Without hope people will wither and die. In these trying days, no matter how difficult, we must be the ones to transmit that ray of hope to the people of Armenia. They are not alone. We are with them. The entire world is with them. And like the legendary Phoenix they will rise again. Homes will be rebuilt. Schools will reopen. Factories will produce. Armenian orphans will be cared for in Armenian homes. Let me tell you this: There has never been an orphanage in Armenia. Orphanages are no longer a part of the Armenian vocabulary. We had our share of orphanages in 1915. No more orphanages for Armenians! Armenian orphans are immediately adopted by Armenian families. That's how it has been for the past 70 years and that is how it will continue to be.

"God is our refuge and strength," says Psalm 46, "a very present help in trouble. Therefore we will not fear, though the earth be removed, and though the mountain be carried into the midst of the sea. . . the Lord of hosts is with us." We shall overcome.

I must take this opportunity to note what surely will eventually become known as "The Christmas Miracle": The world's response to the Armenian tragedy. More than fifty countries have already promised massive relief aid. Supply planes are landing in Yerevan one after another. Much needed money is being collected everywhere. The outpouring of love and concern is truly unprecedented. Our hearts are comforted. We are deeply grateful. We thank God and implore Him to behold His people and the good they do.

I confess that it is with great difficulty that I comfort you, for my heart, too, is full of grief. The death and destruction is so great, so hard to comprehend. But, my dear people, we must be strong in order to comfort those who need comfort most.

We must look to the future, guided by the words of Anatole France who in 1915 said, "Armenia expires, but it will be reborn. The little blood that remains in her is a precious blood from which shall spring a heroic posterity."

Where Were You, God?

(Continued from page 2)

message from Heaven, from the God whose faith the Armenians embraced so long ago. Perhaps only such a destructive act could have produced the overwhelming positive response from around the world. The aid in goods and the help from people is still almost unbelievable. When the Armenians faced another dark time at the beginning of the 20th century, the world did respond. Now at the end of the 20th century, the world has responded with an even greater outpouring of assistance.

Was the message of the earthquake merely to evoke the benevolent offerings of a sympathetic world, or was the true message to the Armenians themselves? The world offered charity to a small and foreign people in a faraway corner of the globe. For the Armenians the message should be to offer charity, Christian charity, to each other. Perhaps the message is, "Begin, at long last, to behave like one nation, to come together to provide each other with the help, comfort, refuge, and solace that a divided people so sorely needs after centuries and centuries of tragedy after tragedy." Perhaps the message was one directed to the Armenians themselves. This time the Armenians cannot ask, "Where were you, God?" He was in Armenia.

Pierre Papazian

We'd love to hear from our readers. Send all correspondence to the Editor, OUTREACH, 138 E. 39th St., New York, NY 10016.

շար. էջ 7-էն

յետոյ տեսա որ տղայիս կողքին Ատրպէյճանցի մը տղայ է պառկած, հիւանդ: Ես չկարողացայ համբերել, հայկական ուտելիքներով կերակրեցի եւ այդ տղային... հիմա ուզում էք ինձ ձեռք, ուզում էք՝ սպաննէք, ես այդպէս եմ վարուել... Եւ կէս միլիոն հայ լուռ լաց եղան... այս ինչ ոգի է... այս ինչ տեսակ է հայ մարդը, հայ կինը: Այդպիսին չկայ... Այդպիսին չեն դառնում, այդպիսին ծնուում են... դա հազարամեայ գեն է, որը մեր էութիւնն է: Եւ այսպէս մեռանք ստապելով...:

էլ ինչ սասն քեզ, քեզ, որ հազար սար ու քարով հեռու ես, անասելի, հեռու, քո մղկտացող ու կարօտող սրտով, որը տրոփում է, արիւն է տալիս ու երեւի մըմնջում է:

Իմ շրթունքները Հայաստանու են, Հայաստանու են իմ շնչակները... Իմ ժպիտներն ու աստառները Հայաստանու են...:

էհ, ում ինչ, որ Հայաստանու են... գնում եմ ձերոնց, մամայիդ հետ լալիս ենք, հայհոյում, գայրանում, գարմանում, էլի գայրանում, բաժանում լաւի յոյսով... բայց թէ ե՞րբ է բացուելու ստապում «Հայոց լեռներում, դժար լեռներում»...:

Ապրես, որ գրել ես, ոչ սիրտ կայ, ոչ օր ու կեանք, մի տարի է մեռած ենք ու թաղուած չենք- ազգովին... յուսանք որ կը բացուի ստապում:

Նոյեմբեր 1988թ. Գառնի

Նամակ 8

Սիրելիներս, հարազատներս, ... Երբ գրում էի ստապին նամակս, ուզում էի լուսանկար լինել: Արդէն այնքան վատ լուսանկար էին եղել այս տարի որ մեր երեւակայութիւնը, ինչքան էլ այն գօրեղ լինէր, չէր կարող պատկերացնել, թէ դրանից վատն էլ կայ: Բայց ինչպէս տեսնում ենք, մեր ժողովրդի Հայաստան վատ վատ տարրերով սահման չի ճանաչում: Եւ բոլորիս մէջ մի յուսահատութիւն չեւտուեց, որ խառն է անտարրերութեան հետ: Արդե՞ք կը կարողանանք դուրս գալ այս սիւնակից եւ վերագտնել մեզ:

Այո մէկ տարուայ մէջ մենք մեր մաշկի վրայ գզացիք եւ աչքներովս տեսանք այն բոլոր դժգոհ իրողութիւնները, որ մեր ժողովրդին՝ պատմութեան քառուղիներէ վրայ ուղեկցել են, եղել են, եւ որոնց մասին մենք գիտէինք միայն իբրեւ գրքային պատմութիւն: Զարդ, գաղթ, անարդարութիւն, երկրաշարժ, այս ամէնը ուղղակիորէն վերապրելով այս մէկ շարափաստիկ տարուայ մէջ. նոր միայն կարծես խորապէս մտնում ենք ու գարմացած ու զարմար Հարցնում իբր որ իբր որ գարէ գար այսպէս պարելով, ինչ չպէ՞ս է դիմացել մեր ժողովրդը: Բայց այն, ինչ եղաւ այս անգամ՝ դա իբր վեր էր մեր պատկերացումներին, չի կարելի ոչ խօսքերով պատմել, ոչ էլ հեռուստատեսիւնի կարողութիւններին պատկերացնել, ընկալել, թերեւս այն կարող է գրուել միայն 1915-ի կողքին, իբրեւ հիմնագրային ողբի՝ մէկը գրասեւ կարգի, միւր՝ գրելի վերջին: Արտասահմանեան փրկարարները -- որոնք մասնակցել էին Մեքսիքոյի երկրաշարժի փրկութեան գործին -- ստուել էին, որ սա անհամեմատելի է: Մասնագէտները ընդգծում էին որ համաշխարհային պատմութեան մէջ, ոչ մի աշխարհամասում այս մասշտապի եւ այսքան անողորմ ձեւերի աղէտ չի արձանագրուել: Մի խօսքով՝ ամէն ինչի մէջ եզակի ենք այսպէս փոքրիկ, լեռներէ մէջ ծուարած այս մի բուռ ժողովրդի համար մի քիչ շատ չէ՞ր այս պատմութեան: Ուզում ենք մարդկութեան պատմութեան մէջ մի գուգահեռ գտնել -- Պոմպէյի վերջին օրը -- այդ էլ չի, չէ՞ որ Պոմպէյի մի փոքրիկ շատ փոքրիկ քաղաք էր. թերեւս Անիի աւերումը աւելի մօտ է, բայց դարձեալ հաւասար չէ: Աւերուել կամ հիմնադրուել վերացել է Հայաստանի քառասուն տրեւոյր: Զարհուրելի, աշխարհում չեղած չլուծած բաներ տեսանք ու լսեցինք. բացի քաղաքներից, հարկուրուր գիւղեր են աւերուել, իսկ որչ փրկուց ուղղակի անհետացել են, կարծես գետնի տակն են անցել:

Մի խօսքով, Աստուածաշնչային մասնապիւններ է այս աղէտը եւ մենք դրա «մասնակցներն» ու ակնաստեսներն ենք: Այն ամէնը ինչ որ մենք տեսնում ու

**Գարեգին Բ. Կարողիկոսի Խօսքը
Ս. Էջմիածնէն և Հայաստանէն Վերադարձին**

շար. էջ 2-էն

ժողովուրդին, լայն չափերով հանգանակութիւնը, որպէսզի անոնք տրամադրուին յատուկ նպատակներու, ծրագրներու, որպէսզի կարենանք մեր տուածը արժեւորել՝ հայութեան համար տուն-տեղ շինելով Հայաստանի մէջ: Եւ այն ատեն, բնականօրէն, ընդհանուր գործը պիտի ըլլայ միջ-յարանուանական, միջ-կուսակցական, միջ-բարեսիրական, համահայկական եւ ստոր դիմաց հայութիւնը պիտի կենայ իբրեւ պատուոյ ժողովուրդ, պատուով իր անունը բարձր պահելու եւ իր ժողովուրդը վերականգնելու առաքելութեան բարձրութեան վրայ:

Սիրելիք, Երկար կարելի է խօսիլ տակաւին Հայաստան Մեր այցելութեան փորձառութեանց մասին. բայց հարկ չկայ. դուք Մեզ լաւ կը գգաք, Մեզ լաւ կը հասկնաք: Ներկայիս, մեզի համար այս փամախը փորձաքար մըն է. մտղովուրդի ինք կ'ըսէ, դարեւ իմաստութիւնը շաղախած իր խօսքին մէջ. «Ամէն չարիքի մէջ բարիք մը կայ»: Զարիքը չարիք է, ցաւը ցաւ է, զոհերու կորուստը անդարմանելի է. բայց մենք վերապրիլ գիտցող ժողովուրդ ենք, յաւիտենօրէն ապրելիք ժողովուրդ ենք, եւ գիտնանք մասնաւորաբար այս օրերու փորձաքարին դիմացը ոսկի դառնալ եւ ոչ թէ պղինձ. այսինքն՝ կարենանք տոկոս եւ դարմանել ու յաղթահարել այս վէրքը, ցաւը մեր սիրեցեալ ժողովուրդին:

Մենք արդէն բոլոր մեր թեմերուն մէջ, աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, ուր որ կ'իջկեան Աթոռի թեմերը կան, յատուկ նամակներ ուղղեցինք, կոչին պատճէնները զրկեցինք եւ ցուցմունքներ կատարեցինք յառաջիկայի գործունէութեանց համար, որոնք պիտի ճշդուին յետ խորհրդակցութեան Վազգէն Վեհափառի, մեր Հայրենի իշխանութեանց եւ ուրիշ պատասխանատու անձանորութեանց եւ կազմակերպութեանց միջոցաւ:

Սիրելիներ, անցեալ կիրակի, երբ էջմիածնայ խորանին վրայ էի, այն ատեն խօսքս խօսքով, հպակցութեամբ Դարձայ եւ ըսի Վազգէն Վեհափառին. «Մարտի 1-ին իմ անձնական շնորհակցութեան համար հայ ժողովուրդի զաւակներուն. «Ինձի համար ոսկի կոչուած բանը մեր

դժուրդին է. ոսկեղէն արժէքը մեր ժողովուրդի կեանքն է»: Այստեղէն մեկնած էի Կաթողիկոսական ոսկի արծիւը կործքիս արծիւ՝ որ Կաթողիկոսական ընկերութեանց առիթով Ամերիկահայ բարեկամ մը նուիրած էր ինձի եւ առիկա կը պատկանէր մեր Կաթողիկոսութեան ապագայի գանձին: Քարոզիս աւարտին, հանեցի ոսկի արծիւը եւ զայն դրի Միաճնաչ խորանին վրայ, ու գոռնալով Վեհափառին ըսի. «Ոսկիին փոխարէն, Վեհափառ, թող հայու մը սեղանին հազր չպակասի, հայ որբի մը արցունքը սրբուի. Ատրիկա աւելի կ'արժէ քան ոսկին»: Ոսկիէ արծիւս խորհրդանշականօրէն իբր խմոր գալիք հանգանակութեանց, եւ նուիրեցի, Ս. Էջմիածնի միջոցաւ, մեր աղէտեալ ժողովուրդին: Եւ երբ նախորդ օրը, Ծաբաթ, գացեր էի Լենինական եւ Սպիտակ, այնտեղէն, խորատակուած շէնքի որ գետին ինկած փայտերէն երկու փոքրիկ կտորներ վերցուցած էի իբրեւ յիշատակ մեր ազգի ցաւին եւ աղէտին: Զանոնք չուանով մը իբրաք կապած, Ս. Էջմիածնի խորանին վրայ ուխտեցի եւ յայտարարեցի որ այսօր, երբ այստեղ Անթիլիասի մէջ սուրբ պատարագին դառնամ եւ ձեզի խօսիմ, այս խաչը թող ըլլայ վկան այն ստապանքին, զոր մեր աղէտեալ ժողովուրդը ապրեցաւ Լենինականի, Սպիտակի, Կիրովականի, Ստեփանաւանի եւ ուրիշ վայրերու մէջ, տասնեակներով զիւղերու մէջ, որոնք տակաւին կարօտ են հայ ժողովուրդի օգնութեան: Եւ երբ իջայ խորանէն, ապա գացինք Վեհափառ, Վազգէն Վեհափառին հետ, կուրծքիս վրայ ո՛չ խաչ կար ո՛չ պանակէն եւ ո՛չ արծիւ: Վազգէն Վեհափառ, հոգեճաշի ընթացքին, իր պանակէն, եղբայրական սիրտ իբրեւ նշան, իմ վիզէս անցուց: Մենք այդ սիրով կապուած կը մնանք միշտ, եւ մեր ժողովուրդի ստապանքի խաչը չալկած՝ կը նուիրուինք մեր ժողովուրդի վերականգնումի սուրբ աշխատանքին, սուրբ սիրով, անկեղծաւոր հաւատով եւ ազգային արժանապատուութեան գիտակցութեամբ:

Եղբայրներ եւ քոյրեր, շարունակեցէք հետեւի եւ ձեր օժանդակութեան գործը յառաջ տանել՝ ի պատիւ մեր ժողովուրդին, ի փառս Աստուծոյ եւ ի վերականգնումն մեր ազգին, յաւիտեանս, յաւիտենից:

շօշափում ենք, մեզ շատ յիշեցնում է աշխարհի վերջին օրուայ Աւետարանական նկարագրութիւնը: Երէկ հեռուստացոյցով տեսանք մի գիւղ Սպիտակի մօտ, որ հիմնապատակ աւերուել էր: Երբ երկրաշարժի երրորդ օրը նրանց մօտ դրաք մարդիկ էին կիկ եւ սակ որ իրենք Երեւանից են, մի կին զարմացած հարցրեց՝ «Հա՛, Երեւանը կա՞յ»: Կարծել էին ամբողջ Հայաստանը կամ էլ ամբողջ աշխարհը վերացել եւ իրենք այն մի քանի վերապրողներն են որ աշխարհի կործանումից յետոյ մնացել էին ստապանի վրայ, Արարատի գագաթին: ... Աշխարհի մարդկութիւնը հայերի հանգէպ շատ անարդար է եղել եւ գալու է հատուցումը:

Ընկերուհու հարսը Լենինականում մահացել էր, իսկ գրկում մեղմուած երկու մասական երեխային ոչինչ չէր եղել: Մարդիկ ուրախուում էին, երբ փյտակների տակ գտնուում էին իրենց հարազատին, թէկուզ մեռած: ... Ահաւոր բաներ ենք տեսնում ու լսում, պատմում ենք ու լաց լինում: Ոչ կարգին անընդհատ, նամակս էլ այդպէս ստացուեց, կը ներես: Նոր տարին էլ դիմաւորում ենք առանց հանգէսների, միխիթարուում ենք, որ մեր փոքրիկ Հայաստանը աշխարհում թաքնուած յոյսի, գիտարարութեան ու բարութեան մեծագոյն պաշարներ յայտնաբերեց եւ դրանով, իր մեծ աղէտով, սովորեցնում է մարդկանց լինել բարի ու գիտասէր, վեր կանգնել ճշմարիտ կրթութից ու մանրիկ փառքերից, քանի որ «ամենայն ինչ ընդունայն է»: Այս է, սիրելի...:

Calendar of Events

Lenten Lecture Series
All of the lectures begin at 7:30 p.m. at the Prelacy, 138 E. 39th St., New York.

FEBRUARY 17
"The Armenian Church Hymns"
by Krikor Pidejian
(in Armenian)

FEBRUARY 24
"Armenian Miniature Painting"
by Very Rev. Anoushavan Tanielian

MARCH 3
"The Architecture"
by Edward Balasarian

MARCH 10
"Weaver, Merchants and Kings:
The Art of Armenian Rug Weaving"
by Lucy Der Manuelian

MARCH 17
"Frescoes"
by Archbishop Mesrob Ashjian

MARCH 11
MUSICAL ARMENIA CONCERT
Mark Kyrkostas, composer/pianist.
Weill Concert Recital Hall, Carnegie Hall, 57th St., New York. For information: S. Vartanian: (718) 441-2134.

Please call the Prelacy for additional information
(212) 689-7810

28 Դեկտեմբերի, 1988թ. Երեւան